

FEDERALİZM – ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA SİYASAL YAŞAM (1918-1929)

Hakan DEMİR*

ÖZET

Bu makalede 1918-1929 yılları arasında siyasal varlığını devam ettirmiş olan Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nda üniterizm ve federalizm yanlıları arasında yaşanan siyasi mücadele anlatılacaktır. 1 Aralık 1918'de kurulan Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı anayasal parlamenter bir monarşi olarak kurulduğunda devletin siyasi yapısının nasıl örgütleneceği konusunda temelde iki karşıt görüş ortaya çıkmıştır. Devletin üniter bir biçimde örgütlenmesini savunan Sırp'lar ile devletin federal bir biçimde örgütlenmesini savunan Hırvatlar ve Slovenler arasındaki siyasi mücadele parlamenter sistem çerçevesinde yaşanmıştır. 28 Haziran 1921'de devletin üniter bir biçimde örgütlenmesini sağlayan Vidovdan Anayasası kabul edildiğinde ise özellikle Hırvatlar ve Slovenler açısından yeni kurulan devletin meşruiyeti ortadan kalkmıştır. Bu noktadan sonra devlet sürekli bir meşruiyet krizi içinde kalmış ve bu kriz çeşitli ittifaklar ve siyasi anlaşmalar ile giderilmeye çalışılmıştır. Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın devletin yapısı konusunda uzlaşamamasından dolayı yaşadığı bu meşruiyet krizi Yugoslavya'nın 20. yüzyıldaki varlığı boyunca devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yugoslavya, Federalizm, Üniterizm, Milliyetçilik, Meşruiyet.

THE POLITICAL LIFE IN THE KINGDOM OF SERBS-CROATS-SLOVENES UNDER THE DILEMMA BETWEEN FEDERALISM & UNITARIANISM (1918-1929)

ABSTRACT

In this article the political struggles between supporters of unitarianism and federalism in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes will be described. The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was established as a parliamentary monarchy on 1 December 1918. The main

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Sakarya, E-mektup: hakand@sakarya.edu.tr.

HAKAN DEMİR

political discussion in the Kingdom was how to organize the state's political structure. In this context basically emerged two opposing views. One of them was unitarianism which was supported by Serbs and the other was federalism which were advocated especially by Croats and Slovenes. After the consideration of centralistic Vidovdan constitution on 28 June 1921 the legitimacy of the newly founded state has disappeared. After this point, the crisis of legitimacy began in the state. The crisis of legitimacy almost continued throughout the history of Yugoslavia in the 20th century.

Key Words: Yugoslavia, Federalism, Unitarianism, Nationalism, Legitimacy.

GİRİŞ

1 Aralık 1918'de kurulan Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı; Güney Slavların tarihte ilk defa ortak bir devlet çatısı altında bir araya gelmelerini sağladı. Bu devletin kurulmasından önce Slovenler ve Hırvatlar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu egemenliği altında yaşamaktaydılar. 15. yüzyılda Osmanlı egemenliği altına girmiş olan Sırbistan ise 1830 yılında Osmanlı Devleti tarafından içişlerinde bağımsız bir prenslik olarak tanınmış ve 1878 yılında Berlin Kongresi'nde uluslararası alanda tanınan bir devlet olmuştu. Bunun dışında Habsburg monarşisinde Osmanlı'nın Balkanlarda ilerlemesiyle birlikte 16. Yüzyılda Hırvatistan sınırları içine yerleşmiş olan Sırlar da yaşamaktaydı. Hırvatistan'a yerleşen Sırlar Habsburg monarşisinin Osmanlı Devleti ile sürdürdüğü savaşlarda önemli bir rol üstlenmişler ve zamanla Hırvatistan nüfusunun %10-12'sini meydana getirmişlerdir.

19. yüzyılda Güney Slavların bir araya gelmesini hedefleyen düşünceler ortaya çıkmaya başlamış ve bu çerçevede ilk kez 1836 yılında Hırvat dilbilimci ve politikacı Ljudevit Gaj (1809-1872) tarafından İlizm düşüncesi oluşturulmuştur. Güney Slavların ortak bir etnik kökeni olduğu ve aynı dili konuştukları kabulünden hareket eden İlizm düşüncesi aynı zamanda Güney Slavların antik İllirlerin soyundan geldiklerini ve İllir adı altında birleşmeleri gerektiğini savunuyordu. İlizm düşüncesi daha sonra Yugoslavcılık ya da Yugoslavizm düşüncesinin temelini oluşturmuştur. Yugoslavcılık hareketinin politik programı ise Habsburg İmparatorluğu yönetimi altında yaşayan Güney Slavların (Slovenler, Hırvatlar, Sırlar vs.) federal bir yönetim altında bir araya gelerek kendi federe yönetimlerine

FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA SİYASİ YAŞAM (1918-1929)

sahip olması şeklinde belirlenmiştir.¹ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda 1910 yılında, konuşulan dil kriterine göre, yapılan nüfus sayımındaki sonuçlara göre 2.900.945 Hırvat, 612.137 Bosnalı Müslüman, 2.032.499 Sırp ve 1.255.620 Sloven yaşamaktaydı.² Habsburgların egemenliğinde yaşayan Yugoslavistler monarşinin federalleştirilmesi yolundaki taleplerini 19. yüzyıl boyunca ileri sürmüşlerdir. Buna karşılık 1878'de bağımsızlığını kazanan Sırbistan'ın ulusal politikası ise Sırp politikacı Ilija Garašanin (1812-1874) tarafından 1844 yılında formüle edilen “*Načertanije*” programı çerçevesinde Büyük Sırbistan'ı kurmak şeklinde belirlenmiştir. Büyük Sırbistan'ın kurulması düşüncesi Ortaçağ'da Dušan Nemanjić'in (1308-1355) kurduğu kabul edilen Sırp Çarlığı'na dayandırılmıştır. Dušan'ın kurduğu çarlığın Sırbistan'ın tarihinde en geniş sınırlara ulaştığı bir devlet olduğu kabul edilmektedir. Bunun yanında Sırp dilbilimci Vuk Stefanović Karadžić (1787-1864) Sırp'ların konuştuğu stokovca lehçesini temel alarak bu lehçeyi konuşan herkesin Sırp olarak kabul edilmesi gerektiği yönündeki düşüncesini oluşturmuş ve Stokovca lehçesiyle konuşan Hırvatları ve Bosnalıları da Sırp saydığını ilan etmiştir.³ Hırvat İlizizm düşüncesi ve Büyük Sırbistan düşüncesi formüle edildikleri 19. yüzyıldan itibaren birbirlerine rakip ideolojiler olmuşlar ve sahip oldukları siyasi programlar nedeniyle Güney Slavların birleşmesi konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. İki ideoloji arasında Güney Slavların bir araya geleceği ortak devletin siyasi yapısının nasıl olacağı konusunda belirgin bir fark yaşanmıştır. Hırvatistan kaynaklı Yugoslavizm düşüncesi kurulacak Güney Slav ya da Yugoslav devletinin siyasi olarak federal bir biçimde örgütlenmesini hedeflerken Stokovca lehçesiyle konuşan tüm Güney Slavları Sırp olarak kabul eden Büyük Sırbistan düşüncesi ise Sırp'ların denetiminde merkezi bir biçimde örgütlenmiş bir devletin kurulmasını istemiştir. Dolayısıyla 1918'de kurulduğu andan itibaren Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın siyasal yaşamında federalizm yanlısı Hırvatlar ile üniterizm yanlısı Sırp'lar arasında siyasi mücadele yaşanmaya başlamış ve Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın siyasal yaşamı bu mücadelenin belirleyiciliği altında geçmiştir. Bu makalede Hırvatların ve Sırp'ların kurulan ortak devletin siyasal yapısı konusundaki farklı görüşleri ele

¹ Demir, Hakan, “XIX. yy'da Hırvat İlizizm Hareketi”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, I/I, 2012, s. 209-215.

² Davorin, Rudolf ve Čobanov, Saša, “Jugoslavia: Unitarna Država ili Federacija Povijesne Težnje Srpskoga i Hrvatskoga Naroda – Jedan od Uzroka Raspada Jugoslavije”, *Zbornik Radova Pravnog Fakulteta u Splitu*, No: 46, 2/2009, s. 291.

³ Demir, Hakan, “Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan »Načertanije« Planı (1840-1844)”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, II/I, 2013, s. 286-288.

HAKAN DEMİR

alınırken devletin yapısı konusunda bir anlaşmanın oluşmamasından dolayı Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın kurulduğu andan itibaren bir meşruiyet krizi yaşadığı iddia edilecektir. Bu bağlamda 28 Haziran 1921'de kabul edilen Vidovdan anayasası oluşturduğu merkezîyetçi yapı nedeniyle özellikle Hırvatların ve Slovenlerin muhalefetiyle karşılaşmış ve devletin yaşadığı meşruiyet krizini derinleştirmiştir.

1. SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NIN KURULMASI

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra monarşi sınırları içinde yaşayan Güney Slavların Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılması halinde nasıl bir politika izleyecekleri temel bir tartışma konusu olmuştu. Monarşi altında Güney Slavların temel beklentisi monarşinin yıkılmasından sonra Avusturya Yugoslavlarının Sırbistan ve Karadağ ile ortak bir devlet çatısı altında birleşmeleri yönündeydi. Savaşın başlamasından hemen sonra monarşiden ayrılarak yurtdışına kaçan Sloven, Hırvat ve Sırp entelektüel ve politikacılar 30 Nisan 1915 tarihinde Paris'te *Yugoslav Komitesi* adında bir örgüt kurdular. Komitenin temel hedefi Yugoslav devletinin kurulması yönünde çalışmaktı. Yugoslav Komitesi, Habsburg monarşisinin yıkılacağı ihtimali üzerinde duruyor ve çalışmalarını bu doğrultuda sürdürüyordu. 1916 yılına kadar komitenin başında bulunan Hırvat politikacı Frano Supilo (1870-1917) kurulacak Yugoslav devletinin federal bir biçimde örgütlenmesini ve devletin Slovenya, Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Karadağ'dan oluşacak 5 federe birimden oluşmasını önermişti. Frano Supilo'dan sonra komitenin yönetimini Supilo ile benzer düşünceleri savunan Hırvat politikacı Ante Trumbić (1864-1938) üstlenmiştir. Bu bağlamda Komite'nin üyeleri gelecekte kurulacak Yugoslav birliğinin siyasi yapısının nasıl olması gerektiği konusunda Sırbistan Krallığı ile farklı fikirlere sahiptiler. Sırbistan Başbakanı Nikola Pašić (1845-1926), Yugoslavya'nın Sırbistan tarafından kurulması gerektiğini düşünürken kurulacak devletin de üniter bir yapıya sahip olmasını istiyordu.⁴

İtalya, I. Dünya Savaşı sırasında, Sloven ve Hırvatların yaşadığı Adriyatik Denizi'nin doğu kıyılarını ele geçirmek istiyordu ve bu nedenle de herhangi bir Yugoslav birliğinin kurulmasına karşı çıkıyordu. Ayrıca Sırbistan ve İtalya, Yugoslav Komitesi'nin İtilaf Devletleri nezdinde siyasi bir aktör olarak meşruiyet kazanmasını engellemeye çalışıyorlardı. Çünkü

⁴ Janković, Dragoslav, "Srbija i Stvaranje Jugoslavije", *Politički Život Jugoslavije 1914-1945* Zbornik Radova, Radio Beograd, Beograd 1973, s. 62-65.

FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HİRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA SİYASİ YAŞAM (1918-1929)

Sırbistan Güney Slav birleşmesi konusunda öncü rolü oynamak ve bu konuda inisiyatifin kendi elinde olduğunu göstermek istiyordu. İtilaf Devletleri'nin 26 Nisan 1915'te İtalya ile Londra Antlaşması'nı imzaladıklarını haber alan ve bu antlaşmayla İtalya'ya Adriyatik'in doğu kıyılarının verilmesinin planladığını öğrenen Yugoslav Komitesi'nin üyeleri endişeye kapıldılar. Çünkü komitenin Sloven ve Hırvat üyeleri böyle bir durumda Hırvatistan ve Slovenya'nın teritoryal birliğinin sağlanamayacağını biliyorlardı.⁵

1917 Temmuzunda Korfu Adası'nda Sırbistan Başbakanı Nikola Pašić ile Ante Trumbić liderliğindeki Yugoslav Komitesi arasında görüşmeler yapıldı. Bu görüşmelerin amacı kurulacak ortak devletin siyasi yapısı konusunda bir anlaşmaya varmaktı. Yapılan görüşmeler sonucunda Pašić ve Trumbić tarafından imzalanan Korfu Deklarasyonu'nda Sırp, Slovenlerin ve Hırvatların anayasal ve parlamenter bir monarşi çatısı altında bir devlet kuracağı ve bu devletin Sırp Karadordeviç hanedanı tarafından yönetileceği kararı alınmıştı. Birliğin onu oluşturacak üç ulusun eşitliği temelinde gerçekleştirileceği de ilan edilmişti. Ante Trumbić kurulacak devletin federal bir biçimde örgütlenmesinden yanaydı. Diğer taraftan Nikola Pašić Sırbistan topraklarının Sırp, Sloven ve Hırvatların yaşadığı yerleri de içine alarak genişlemesinden yanaydı. Aslında Korfu Deklarasyonu'nda kurulacak devletin siyasi yapısı konusunda iki temel tez ortaya çıkmıştı. Bu tezlerden biri federal diğeri ise üniter tezd.⁶

Korfu Adası'nda yapılacak görüşmelerin hazırlıklarının başlaması sırasında Viyana İmparatorluk Meclisi'nde görev yapan Slovenya, İstria ve Dalmaçya temsilcileri Yugoslav Kulübü'nü oluşturmuşlardı. Bu kulüp Sloven politikacı Anton Korošec (1872-1940) tarafından yönetiliyordu. Viyana Meclisi'nde görev yapan Güney Slav parlamenterlerin oluşturduğu Yugoslav Kulübü 1917 Mayısında bir deklarasyon ilan etti. Mayıs Deklarasyonu olarak bilinen bu belgede Avusturya-Macaristan İmparatorluğu egemenliği altında yaşayan Slovenlerin, Hırvatların ve Sırp, Sloven ve Hırvatların kendi yönetim birimlerine sahip olması ve monarşinin federasyona dönüştürülmesi yönünde bir talep ortaya konuldu. Mayıs Deklarasyonu özellikle Slovenya'da olumlu yankı bulmuş ancak sürgündeki Yugoslav Komitesi üyeleri tarafından iyi karşılanmamıştı. Çünkü Mayıs Deklarasyonu

⁵ Šepić, Dragovan, "Jugoslavensko Pitanje u Politici Saveznika 1914-1918", Politički Život Jugoslavije 1914-1945 Zbornik Radova, Radio Beograd, Beograd 1973, s. 183-185.

⁶ Janković, Dragoslav, "Ante Trumbić na Krfskoj Konferenciji" Život i Djelo Ante Trumbića, Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb 1991, s. 61-62.

HAKAN DEMİR

öncelikle Sloven topraklarının siyasal birliğini dikkate alırken Dalmaçya ve İstria sınırları dışında yaşayan Hırvatların ve Sırpaların durumunu dikkate almamıştı.⁷ 1 Ekim 1918 tarihinde Viyana yönetimi monarşinin Güney Slavların taleplerini de dikkate alacak bir biçimde siyasal olarak yeniden yapılandırılması gerektiğini kabul etti. Ancak savaşın sonlarına doğru alınmış olan bu karar geç alınmış bir karardı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetiminde yaşayan Slovenler, Hırvatlar ve Sırpalar 5-6 Ekim 1918 tarihinde Zagreb'te kendi siyasal organları olan Ulusal Konsey'i oluşturdular. İmparator Karl'ın monarşinin federal bir şekilde örgütleneceği yönündeki manifestosuna yanıt olarak 19 Ekim 1918'de Zagreb'teki Ulusal Konsey monarşi sınırları içinde yaşayan Slovenlerin, Hırvatların ve Sırpaların egemen bir devlet çatısı altında birleşeceğini ilan etti. 29 Ekim 1918 tarihinde toplanan Ulusal Konsey Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile her türlü siyasal bağını koparıldığını ve monarşi sınırları içinde ortak bir Sloven, Hırvat, Sırp Devleti'nin kurulduğunu ilan etti. Ayrıca bu devletin Sırbistan ve Karadağ ile birleşmesi gerektiği yönündeki arzu da vurgulandı.⁸

1 Aralık 1918 tarihinde Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın kurulmasına kadar siyasal varlığı kısa bir süre devam eden Sloven, Hırvat ve Sırp Devleti'nin sınırları içine bir zamanlar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetimindeki tüm Güney Slav toprakları (Bosna-Hersek'te dâhil olmak üzere) girmişti. Sloven, Hırvat, Sırp Devleti kendi sınırlarına ve hükümetine sahip olmasına rağmen uluslararası alanda bağımsız bir devlet olarak tanınmadı. Bu devletin kuruluşunun ilan edilmesinden hemen sonra İtalya Londra Antlaşması ile kendisine garanti edilmiş olan bölgeleri ele geçirdi. Bunun üzerine 6 Kasım 1918 tarihinde Zagreb'teki hükümet Sırbistan ordusunun Sloven, Hırvat, Sırp Devleti'ne girmesi için çağrı yaptı. İtalya'nın İstria ve Dalmaçya'yı ele geçirmesi ve yeni kurulan devlette ayaklanmaların başlaması üzerine bu devletin Sırbistan Krallığı ile birleşmesi gerektiği düşüncesi ağırlık kazanmaya başladı. 6-9 Kasım 1918 tarihleri arasında Zagreb Ulusal Konseyi temsilcileri, Yugoslav Komitesi üyeleri ve Sırbistan hükümeti üyeleri arasında Cenevre'de yapılan görüşmeler sonucunda Sırbistan Başbakanı Nikola Pašić Sırbistan'ın Sloven, Hırvat, Sırp Devletini tanıdığını İtilaf Devletlerine bildirdi. 9 Kasım 1918'de imzalanan Cenevre Deklarasyonu'nda ise ortak bir hükümetin kurulması kararı alındı. Oluşturulacak hükümetin üyelerinin yarısını

⁷ Krizman, Bogdan, "Hrvatske Stranke Prema Ujedinjenju i Stvaranju Jugoslavenske Države, Politički Život Jugoslavije 1914-1945 Zbornik Radova, Radio Beograd, Beograd 1973, s. 113-115.

⁸ Krizman, Bogdan, age., s. 123-124.

**FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA
SİYASİ YAŞAM (1918-1929)**

Sırbistan Krallığı temsilcilerinin diğer yarısını da Sloven, Hırvat, Sırp Devleti temsilcilerinin oluşturması öngörüldü. Cenevre Deklarasyonu ile amaçlanan iki devletten oluşacak bir konfederasyonun kurulmasıydı. Ancak bu deklarasyona imza atan Nikola Pašić Belgrad'a döndükten sonra istifa etmek zorunda kaldı. Çünkü deklarasyon gereği kurulması öngörülen konfederal yapıdaki devlete Sırbistan'da merkezîyetçilik yanlıları başta olmak üzere Krallık Naibi Prens Aleksander (1888-1934) karşı çıktı. Bu nedenle de Cenevre Deklarasyonu uygulanamadı.⁹

Sloven, Hırvat, Sırp Devleti sınırları içine dâhil olan Voyvodina'ya Sırbistan ordusunun girmesinden sonra Voyvodina yerel meclisi Zagreb merkezli Ulusal Konseyin kararını beklemezsizin 25 Kasım 1918 tarihinde Sırbistan ile tek taraflı birleşme kararı aldı. 26 Kasım 1918 tarihinde de Karadağ, Sırbistan ile birleştiğini ilan etti. Bu gelişmeler üzerine Zagreb'teki Ulusal Konsey, 28 kişiden oluşacak bir komitenin oluşturulmasına ve bu komitenin yetkilendirilerek Sırbistan Krallığı hükümeti ile ortak bir devletin kurulması yönünde bir anlaşma yapmasına karar verdi. Komiteye verilen direktifte kurulacak devletin siyasi yapısının daha sonra oluşturulacak olan Kurucu Meclis'te 2/3 oranında alınacak bir kararla belirlenmesi gerektiği belirtilmişti. Zagreb'ten Belgrad'a giden 28 kişilik komite Prens Aleksander'a Sloven, Hırvat, Sırp Devleti'nin Sırbistan Krallığı ile birleşme isteğini ifade etti. Krallık Naibi Prens Aleksander ise 1 Aralık 1918 tarihinde Sırbistan Krallığı'nın Sloven, Hırvat, Sırp Devleti ile birleştiğini ve bu ikisinin birleşiminden Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın kurulduğunu ilan etti.¹⁰ Yeni kurulan devletin nüfusu 12.055.638 idi. Bu nüfus içinde 4.704.876 Sırp ve Karadağlı, 2.889.102 Hırvat, 1.023.588 Sloven, 759.656 Müslüman (Boşnak), 630.000 Makedon, 512.207 Alman, 483.871 Arnavut, 472.079 Macar, 183.563 Romen, 143.453 Türk, 143.453 İtalyan, 198.857 (Çekler, Slovaklar, Ruslar vs.) ve 42.756 diğer Slavlar kategorisinde belirlenen insan yaşamaktaydı. Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın nüfusu ağırlıklı olarak köylülerden oluşmaktaydı. Ülke nüfusun %75'i tarımla uğraşmaktaydı ve 1921'de tüm krallıktaki fabrika sayısı 1831'di. Bununla birlikte krallıktaki okuryazar oranı da çok düşüktü. Sadece Slovenya bunun dışında tutulabilirdi. Çünkü Slovenya'da okur-yazar olmayanların oranı 1921 sayımına göre % 8.8'di. Bu oran Voyvodina'da % 23.3, Hırvatistan ve

⁹ Krizman, Bogdan, age., s. 125-128.

¹⁰ Banac, Ivo, Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji, (çev. Josip Šentija), Durieux, Zagreb 1995, s. 108-110.

HAKAN DEMİR

Slavonya'da % 32.3, Dalmaçya'da % 49.5, Sırbistan'da % 65.4, Karadağ'da % 67, Bosna-Hersek'te % 80,5, Makedonya'da ise % 83,4 dolayındaydı.¹¹

3. 1921 VİDOVDAN ANAYASASI'NIN KABUL EDİLME SÜRECİ

Sırlar, yeni kurulan devleti tüm Sırların birleştiği bir devlet olarak görme eğilimindeydiler ve bu nedenle kendilerini devletin sahibi olarak görüyorlardı. Merkezîyetçi bir siyasi yapı Sırlar tarafından savunulmakta ve ulusal farklılıklar göz ardı edilmekteydi. Yeni devletin resmi ideolojisi ise "ülkenin üç isimli tek bir ulustan" oluştuğu şeklinde bir tezdi. Sırlar dışında kalan diğer uluslar özellikle Slovenler ve Hırvatlar federal bir örgütlenmeden yanaydılar ve böyle bir örgütlenmenin kendi ulusal kimliklerini korumalarına yardımcı olacağını düşünüyorlardı. Dolayısıyla federalizm-üniterizm yanlıları arasındaki mücadele krallığın siyasi yaşamında belirleyici oldu.

11-20 Aralık 1918 tarihlerinde yapılan görüşmeler sonucunda bir hükümet kuruldu. Sırp politikacı Stojan Protić (1857-1923), yeni kurulan ilk hükümetin başbakanı olarak atandı. Sırlar (Sırp saydıkları Karadağlılarla birlikte) krallıktaki toplam nüfusun % 40'ından azını oluşturmalarına karşı ilk hükümetteki 20 bakanlıktan 13'ünü ele geçirdiler. Diğer kalan bakanlıklardan 4 tanesine Hırvat, 2 tanesine Sloven, 1 tanesine de Bosnalı Müslüman bakan göreve getirildi. Başlangıçta kurucu meclisin Zagreb'teki Ulusal Konsey ile Sırbistan Krallığı arasında yapılacak görüşmeler sonucunda oluşturulması düşünülürken Krallık Naibi Prens Aleksander kendi görevlendirdiği kişiler aracılığıyla geçici bir meclis oluşturdu. Oluşturulan bu meclise 84 temsilcinin Sırbistan'dan (Makedonya ve Kosova dâhil), 62 temsilcinin Hırvatistan-Slavonya bölgesinden, 42 temsilcinin Bosna Hersek'ten, 32 temsilcinin Slovenya'dan, 24 temsilcinin Voyvodina'dan, 12'şer temsilcinin Dalmaçya ve Karadağ'dan 4 temsilcinin ise İstria bölgesinden gelmesi öngörülüyordu. Aslında bu dağılımın kendi içinde de bazı sorunlar bulunuyordu. Örneğin Bosna Hersek'e ayrılan temsilci sayısı 42'ydi. Ancak bu temsilcilerin içinde sadece 11 Bosnalı Müslüman bulunuyordu.¹²

Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın kurulmasına muhalefet eden ve daha 1904 yılında Hırvat politikacı Stjepan Radić (1871-1928) tarafından

¹¹ Ramet, P. Sabrina, Tri Jugoslavije: Izgradnje Države i Izazov Legitimacije 1918 - 2005, Golden Marketing – Tehnička Knjiga, Zagreb 2009, s. 86.-119.

¹² Ramet, P. Sabrina, age., s. 87-88.

**FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA
SİYASİ YAŞAM (1918-1929)**

kurulmuş olan Hırvat Halk Köylü Partisi (*Hrvatska Pučka Seljačka Stranka* – HPSS) Paris Barış Konferansı'na bir dilekçe göndererek uluslararası desteğe sahip “*Tarafsız Hırvat Köylü Cumhuriyeti*”nin kurulmasını talep ettiğini bildirdi. Konfederal bir Yugoslav devletinin kurulması gerektiğini savunan HPSS lideri Stjepan Radić dilekçenin hazırlanmasında rol oynadığı gerekçesiyle Belgrad yönetimi tarafından tutuklandı. HPSS’in toplantılarına yasak getirilirken partinin önde gelen diğer yöneticileri de tutuklandı. Partinin lideri Stjepan Radić 1 yıl hapiste kaldı.¹³ 1918-1941 yılları arasında etkili olan Sloven Halk Partisi’nin (*Slovenska Ljudska Stranka* - SLS) lideri Anton Korošec ise anayasada Slovenya’nın otonomisini sağlayacak bazı düzenlemelerin kabul edilmesini istiyordu. Korošec’in liderliğini yaptığı SLS, merkezîyetçilik karşıtı bir politika sürdürüyor ve Ljubljana’da bölgesel bir meclisin açılmasını istiyordu. Aslında SLS yönetimi devletin Slovenya’da dâhil olmak üzere 6 otonom bölgeden oluşması gerektiği yönünde bir talep ileri sürmekteydi.¹⁴ Bu noktada Slovenya’daki en güçlü parti olan Sloven Halk Partisi ile Hırvatistan’daki en güçlü parti olan Hırvat Halk Köylü Partisi’nin siyasi hedeflerinin ve taleplerinin birbirlerinden farklı olduğunu söyleyebiliriz. Sloven Halk Partisi merkezîyetçilik karşıtı olmasına rağmen krallık içinde Slovenya’ya otonomi verilmesini talep ediyor buna karşılık Hırvat Halk Köylü Partisi devletin konfederal bir biçimde örgütlenmesini istiyordu.

Krallıkta anayasanın oluşturulması için gerekli çalışmaların başlamasından sonra ülkede bir hoşnutsuzluk yaşanmaya başlamıştı. Krallığın resmi doktrini Sloven, Hırvat ve Sırp’ların “üç isimli tek bir ulus” olduğu şeklindeydi ve devletin resmi dilinin “Sırpça-Hırvatça-Slovençe” olduğu görüşü benimsenmişti. Aslında bu resmi görüşle Bosnalı Müslümanların ve Makedonların kendilerine ait kültürlerinin devlet tarafından tanınmadığı gösteriliyor ve Sloven ve Hırvat dilleri ikinci plana atılıyordu. Aralık 1918’de Belgrad hükümeti Latin ve Kiril alfabesinin tüm yazışmalarda kullanılacağını ilan etmiş olmasına rağmen Kiril alfabesi kısa zamanda resmi yazışmalarda kullanılan tek alfabe oldu. Sırp-Hırvat-Sloven dilinin tek bir dil olduğu şeklindeki resmi doktrine rağmen Slovenler kendi dillerini ayrıcalığını korumaya çalıştılar ve Latin alfabesini kullandılar. “Üç

¹³ Cipek, Tihomir, *Ideja Hrvatske Države u Političkoj Misli Stjepana Radića*, Alinea, Zagreb 2001, s. 139-141.

¹⁴ Godeša, Bojan, “Ali Je Bil Korošec Iskren Jugoslovan”, *Jugoslavija v Času Devetdeset Let od Nastanka Prve Jugoslovanske Države*, Historia 15 Znanstvena Zbirka Oddelka za Zgodovino Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2009, s. 133-135.

HAKAN DEMİR

isimli tek bir ulus” doktrini kısa zamanda devletin eğitim sistemine adapte edildi.¹⁵

Krallık siyasal yaşamında merkezîyetçilik ve merkezîyetçilik karşıtlığı etrafında yapılan tartışmalar gerilimi artırmaya başlamıştı. Sırp Demokrat Partisi üniter bir devlet yapısını benimsemekte ve Sırların, Slovenlerin ve Hırvatların Yugoslav adı altında birleşmeleri daha doğrusu devlet eliyle Yugoslavlara dönüştürülmeleri gerektiğini savunmaktaydı. Nikola Pašić’in liderliğini yaptığı Sırp Radikal Halk Partisi de merkezîyetçi bir yapıyı desteklemekte fakat “üç isimli tek ulus” ilkesinin yerine her ulusun kendi kültürel yaşamını ve gelişimini sürdüreceği imkânlarla sahip olmasının gerekli olduğunu düşünüyordu. Aslında Radikal Halk Partisi devleti Büyük Sırbistan düşüncesinin gerçekleştiği bir devlet olarak görmek ve dilbilimci Vuk Karadžić’in fikirleriyle uyumlu bir biçimde Stokovca lehçesiyle konuşan Hırvatları ve Bosnalıları da Sırp olarak kabul etmekteydi. 1920’de organize olan Yugoslav Komünist Partisi ise bu dönemde Yugoslav birleşmesine karşı olumlu bir tavır takınırken merkezîyetçiliği de desteklemekteydi. Ancak Komünist Parti sınıf sorununu ulusal sorundan önde tutmaktaydı. Sırp Radikal Halk Partisi ve Sırp Demokrat Partisi monarşiye sadakatle bağlıyken Hırvat Halk Köylü Partisi, komünistler ve cumhuriyetçiler monarşiye karşıydılar. Kral Naibi Aleksander’in kurduğu geçici meclis 22 Ekim 1920 tarihine kadar çalışmalarını sürdürdü. Bu meclisin ana görevi anayasayı hazırlayacak olan kurucu meclis için seçimlerin yapılmasını sağlamaktı. Geçici mecliste seçimlerin 28 Kasım 1920’de yapılmasına karar verildi. Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı’ndaki 2.480.623 oy hakkına sahip seçmenden 1.607.625 kişi seçimlerde oy kullandı. (Seçimlere katılım oranı %64,95 oldu) Seçim sonucunda Sırbistan’dan Radikal Parti ve Demokrat Parti, yeni oluşan kurucu meclisteki en güçlü partiler oldular. Hırvatistan’da ise en fazla oyu Stjepan Radić’in liderliğindeki HPSS aldı. Böyle bir sonucun alınmasında Hırvatistan’ın ve aslında tüm krallığın ağırlıklı olarak köylü bir nüfusa sahip olmasının etkisi büyüktü. Radić, zamanla Hırvat halkı arasında artan bir popülerliğe sahip oldu ve Belgrad yönetimi karşısında Hırvat halkının çıkarlarının koruyucusu olarak kabul edildi. Stjepan Radić özellikle köylüler arasında siyasal ve ulusal bilincin gelişmesi için çalıştı.¹⁶ Seçimden sonra önemli bir tartışma oylama sistemi konusunda yapıldı. Çünkü devlet kurulmadan önce ilan edilmiş olan Korfu Deklarasyonu’nda devlette

¹⁵ Džaja, M. Srečko, *Politička Realnost Jugoslovenstva (1918.-1991.)*, Svjetlo Riječi, Sarajevo – Zagreb 2004, s. 21-23.

¹⁶ Ramet, age., s. 96-97.

**FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA
SİYASİ YAŞAM (1918-1929)**

yapılacak oylamalarda niteliksel çoğunluğun aranacağı kabul edilmişti. Özellikle Hırvat Halk Köylü Partisi (HPSS) krallıkta bulunan tüm bölgelerin tercihlerinin dikkate alınacağını ve anayasanın bir anlaşma ile kabul edileceğini düşünüyordu. Ancak yeni anayasanın çoğunluk oyu ile kabul edileceği anlaşıldığında Hırvatlar kendilerini ihanete uğramış hissettiler. Bundan sonra Stjepan Radić Hırvat Halk Köylü Partisi'nin (HPSS) adını Hırvat Cumhuriyetçi Köylü Partisi (*Hrvatska Republikanska Seljačka Stranka -HRSS*) olarak değiştirdiğini açıkladı. Aslında partinin bu isim değişikliğine gitmesiyle monarşinin hedef alındığı açıkça ortaya çıktı. Diğer taraftan komünistler de anayasanın çoğunluk oyuyla kabul edilmesine karşı çıktılar ve 22 Aralık 1920'de meclisi boykot ederek meclisten ayrıldılar.¹⁷

Anayasa taslağının hazırlanması konusunda temelde desentralize ve merkezîyetçi anayasa taslağı savunucuları etrafında iki grup oluştu. Sırp Radikal Halk Partisi'nden politikacı Stojan Protic (1857-1923), desentralize bir yapıyı öngören bir anayasa taslağı hazırlamıştı. Ancak Başbakan Nikola Pašić desentralizasyon yönündeki her girişime karşı çıkarak Sırp Demokrat Partisi ile birlikte merkezîyetçi bir yapı öngören bir anayasa taslağı hazırladı. Yugoslav Komünist Partisi ve Hırvat Cumhuriyetçi Köylü Partisi yaşanan bu gelişmelerden son derece rahatsızdılar. 11 Şubat 1921 tarihinde HRSS adına Prens Aleksander'a bir mektup gönderildi ve bu mektupta Prens'ten Hırvatistan'ın var olan durumu kabul etmeye zorlanmaması istendi. HRSS lideri Stjepan Radić, aslında Prens ile görüşme kanallarını açık tutmak istiyor ve bütün kapıları kapatmak istemiyordu.¹⁸ Ancak Sırp Radikal ve Sırp Demokrat Parti'den oluşan blok merkezîyetçi bir anayasanın kabul edilmesini istiyordu. Sırp bloğu Hırvat ve Slovenler ile uzlaşmak yerine mecliste Bosnalı Müslümanların temsilcisi olan Yugoslav Müslüman Organizasyonu (*Jugoslavenska Muslimanska Organizacija - JMO*) ile Makedonya ve Kosova'daki Müslümanların temsilcisi olan *Džemijet*'in (Cemiyet) desteğini aramaya başlamıştı. Çünkü Sırp bloğu merkezîyetçi bir yapı öngören bir anayasa metninin mecliste kabul edilebilmesi için JMO ve *Džemijet*'in desteğini almak zorunda olduğunu biliyordu. JMO açısından Sırp bloğunun hazırladığı anayasa taslağı problemliydi. Çünkü JMO da merkezîyetçi bir yönetimden yana değildi. Aradaki bu görüş farklılığına rağmen Sırp bloğu ve JMO arasında 1921 Martında bir anlaşmaya varıldı. Böyle bir anlaşmanın sağlanabilmesinin en önemli nedeni Sırp bloğunun

¹⁷ Matković, Hrvoje, *Povijest Hrvatske Seljačke Stranke*, P.I.P. Pavičić, Zagreb 1999, s. 79-80.

¹⁸ Matković, Hrvoje, *age.*, s. 91-93.

HAKAN DEMİR

JMO'ya anayasada Bosna Hersek'e kendi sınırları içinde idari birlik verileceği, dinler arasında eşitlik sağlanacağı ve dinsel eğitimin verilmesinin sağlanacağı garantilerinin verilmiş olmasıydı. Alınan bu garantiler sonucunda JMO lideri Mehmed Spaho (1883-1939), Sırp bloğunun hazırladığı ve merkezîyetçi bir yapı öngören anayasa taslağına kabul oyu vereceklerini açıkladı. JMO ayrıca hükümete de katılarak iki bakanlık elde etti. 1921 Mayısında Sırp bloğu Džemijet ile de bir anlaşmaya vardı. Bu anlaşma uyarınca Makedonya, Sandžak ve Kosova'daki Müslüman toprak sahiplerine topraklarının en küçük parçasını ellerinde tutma garantisi veriliyor ve kayıplarının maddi olarak karşılanacağı belirtiliyordu. JMO ve Džemijet ile anlaşmalar yapmış olan Sırp bloğu 28 Haziran 1921'de anayasa oylamasını mecliste yaptırdı. Oylama sonucunda mecliste merkezi anayasaya 223 vekil kabul, 35 vekil ret oyu vermiş ve 158 vekil de oylamayı boykot ederek meclise gitmemişti. Sırp Radikal ve Demokrat Partiler ile JMO ve Džemijet anayasaya kabul oyu verirken Sloven Halk Partisi, Hırvat Cumhuriyetçi Köylü Partisi ve Yugoslavya Komünist Partisi vekilleri oylamayı boykot ederek meclis salonuna girmediler. Kabul edilen anayasa "*Vidovdan Anayasası*" olarak bilinir. Bu anayasanın 28 Haziran 1921 tarihinde kabul edilmesinin Sırp tarihi açısından da önemi bulunmaktadır. Çünkü 28 Haziran 1389 tarihinde Kosova ovasında Sultan I. Murat önderliğindeki Osmanlı ordusu ile Sırp ordusu arasında bir savaş yaşanmış ve bu savaş sonrasında Sırlar Osmanlı üstünlüğünü kabul etmişlerdir. 1389 Kosova Savaşı Sırp milliyetçilerinin çok önem verdiği bir muharebedir. Sırlar savaşın yapıldığı bu günü dini bir bayram olarak da kutlamakta ve bu bayrama Vidovdan (Aziz Vitüs Günü) adını vermektedirler. Dolayısıyla Vidovdan Anayasası'nın 28 Haziran 1921'de kabul edilmesinin Sırlar açısından tarihi ve dini bir önemi bulunmaktadır. Bu anayasanın JMO ve Džemijet'in desteği olmadan kabul edilmesi mümkün değildi. Eğer JMO ve Džemijet destek vermeselerdi Sırp Radikal Halk Partisi'nden Başbakan Nikola Pašić alternatif bir politika izlemek zorunda kalabilirdi. Ancak bu noktada JMO ve Džemijet'in Sırp bloğundan siyasi kazanım elde edecekleri bir takım hakların verileceği garantisini almaları nedeniyle merkezîyetçi bir yapı öngören Vidovdan Anayasası'na kabul oyu verdiklerini vurgulamak gerekir.¹⁹ Kabul edilen Vidovdan Anayasası'na göre devlet anayasal parlamenter bir monarşi olarak kurulmuştu. Anayasaya göre yasama erkini kral ve meclis ellerinde bulunduracak, yürütme ise kral ve bakanlar kurulu tarafından yerine getirilecekti. Kral hükümet üyelerini atama yetkisini elinde bulunduruyordu. Meclise giren her bir vekilin tüm halkı temsil edeceği

¹⁹ Ramet, age., s. 99-100.

FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA SİYASİ YAŞAM (1918-1929)

anayasada belirtilmiştir. Anayasada 21 yaşını dolduran her erkeğe oy hakkı tanınırken, kadınlara bu hak tanınmadı. Anayasa, ülkeyi en çok 800.000 kişiden oluşacak olan yönetim bölgelerine (*oblast*) ayırmıştır. Her bölgenin başında ise kralın atayacağı ve *župan* adını taşıyan bir yönetici bulunacaktı. 26 Nisan 1922 tarihinde kabul edilen ayrı bir kanunla da ülkenin 33 yönetim bölgesine (*oblast*) ayrılmasına karar verilmiştir.²⁰

4. VIDOVDAN ANAYASASI SONRASINDA YAŞANAN SİYASİ GELİŞMELER

Vidovdan anayasasının mecliste Hırvat Köylü Partisi ve Sloven Halk Partisi'nin vekilleri olmadan kabul edilmiş olması devletin Slovenler ve Hırvatlar açısından meşruiyetini ortadan kaldırmıştı. Diğer taraftan devlet ülkede siyasi baskılar uygulamaya başladı. Prens Aleksander'a bir komünistin suikast girişiminde bulunmasının ardından komünistler üzerindeki hükümet baskısı artırıldı. Sırp Radikal Partisi ile Sırp Demokrat Partisi'nin birlikte oluşturdukları koalisyon hükümeti komünistlere karşı sert önlemler almaya başladı. 1 Ağustos 1921'de kabul edilen '*devleti koruma kanunu*'na dayanılarak komünist vekillerin dokunulmazlıkları kaldırıldı. Aslında komünist vekillere karşı yapılanların HRSS için de uygulanması mümkündü. Çünkü HRSS monarşi karşıtı bir tutum almaya başlamış ve Vidovdan anayasasını gayri meşru kabul etmişti. HRSS uluslararası ve iç kamuoyu için hazırladığı bir memorandumda Sırp Radikal ve Sırp Demokrat Partilerin oluşturduğu koalisyon hükümetinin asimilasyonist bir kültürel politika izlediği ve bu politikanın amacının Hırvat etnik ulusunun yok edilmesi olduğunu belirtmişti. Diğer taraftan Sırp Demokrat Parti'de görev yapan ve aynı zamanda bir Hırvatistan Sırbı olan Svetozar Pribićević (1875-1936) ise resmi açıklamalarında Hırvatistan ile herhangi bir sorunun yaşanmadığını belirtiyordu.²¹

Bu gelişmeler yaşanırken Sırp Demokrat Parti içinde ayrılıklar baş göstermeye başladı. Parti içinde daha liberal bir kanadı temsil eden Ljubomir Davidović (1863-1940) etrafında bir gruplaşma oluştu. Hırvatistan'da ise Frankist-Hırvat Haklar Partisi (*Frankovska Hrvatska Stranka Prava - HSP-F*) Hırvatistan'ın krallıktan ayrılarak uluslararası alanda tanınan bağımsız bir devlet olması için çalışılması gerektiğini

²⁰http://www.arhivju.gov.rs/active/srlatin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/vidovdanski_ustav.html

²¹ Matković, Hrvoje, *Povijest Jugoslavije – 1918-1991 – 2003*, Naklada Pavičić, Zagreb 1999, s. 93-95.

HAKAN DEMİR

savunurken HRSS lideri Stjepan Radić Hırvatistan'ın krallık içinde kalarak siyasi bir çözüm araması gerektiğini düşünüyordu.²² 1922 Ekiminde Hırvat bloğunun önde gelen partileri HRSS, Hırvat Birliği-HZ (*Hrvatska Zajednica –HZ*) ve HSP-F ile Sırp Demokrat Parti'nin liberal kanadı arasında krallıktaki mevcut siyasi durum üzerine görüşmeler yapılmaya başlandı. Hırvat Bloğu ile Sırp Demokrat Parti'nin liberal kanadı mevcut koalisyonun nasıl yıkılabileceği ve alternatif yeni bir hükümetin kurulması gereği üzerinde durmaya başlamışlardı. 1922 Kasımında HSP-F görüşmelerden çekildiğini açıkladı. HRSS lideri Radić yeni kurulacak hükümetin mutlaka Hırvatlarla anlaşarak kurulması gerektiğini savunuyordu. 29 Kasım 1922 tarihinde Sırp Demokrat Parti'nin liberal kanadının başındaki isim olan Ljubomir Davidović prensipte Hırvatların şartlarını kabul ettiklerini fakat Hırvatların meclisi boykot etmeyi son vermeleri gerektiğini belirtti. Davidović ortak bir açıklama metni hazırlayarak bu metni Hırvat bloğunun onayına sundu. Bu metinde Hırvatların seçimden önce meclise dönmeleri gerektiği belirtilmişti. Ancak Hırvat bloğu bu aşamada en sağlıklısının meclis dışında kalarak muhalefet yapmak olduğuna karar verdi. Sırp Demokrat Parti içinde Ljubomir Davidović'in Hırvatlarla görüşmesi tartışmalara ve ayrılıklara yol açtı. Sırp Demokrat Parti'den Svetozar Pribićević, Davidović'in bu siyasi manevrasını kabul etmediğini ve Vidovdan anayasasına bağlı kalacağını açıkladı. Pašić hükümetinin istifasından sonra meclis başkanı Kral Aleksander'a Sırp Demokrat Parti'den bir milletvekilini yeni bir hükümet kurması için görevlendirmesi çağrısında bulundu. Fakat Aleksander Sırp Radikal Halk Partisi'nden Nikola Pašić'i yeni hükümeti kurması için tekrar görevlendirdi. Pašić, azınlık hükümeti kurarak 18 Mart 1923'te yeni seçimlerin yapılmasını karara bağladı. Sırp Demokrat Parti içindeki bölünmeler seçimlerde bu partiye başarısızlık getirdi. Seçimler sonrası yeni oluşan mecliste Sırp Demokrat Parti, Sırp Radikal Parti'nin yarısı kadar temsilci kazanabildi. Ancak Sırp Radikal Partisi seçimlerde birinci parti olmasına rağmen mecliste tek başına hükümeti kuracak bir çoğunluğa sahip olamadı. Seçimlerdeki ikinci parti Stjepan Radić'in liderliğini yaptığı HRSS oldu. Bu HRSS açısından önemli bir başarıydı. Seçimlerden hemen sonra HRSS vekilleri Sırp Radikallerden ve diğer Sırp politikacılardan Hırvatların ayrılma haklarının tanınmasını istediler. Aslında HRSS'in amacı seçimlerden sonra oluşan yeni mecliste “*federalist bir blok*” oluşturmaktı. Daha sonra oluşturulan federalist bloğa HRSS, JMO ve Sloven Halk Partisi (SLS) katılmış ve bu blok kendisini

²² Steindorff, Ludwig, *Povijest Hrvatske od Srednjeg Vijeka do Danas*, Naklada Jesenki i Turk, Zagreb 2006, s. 163-165.

**FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA
SİYASİ YAŞAM (1918-1929)**

Yugoslav Kulübü olarak adlandırmıştı.²³ Meclis içindeki federalist bloğa katılmasına rağmen Sloven Halk Partisi (SLS) lideri Anton Korošec aynı zamanda Sırp Radikal Partisi lideri Nikola Pašić ile arasındaki köprüleri tamamen yıkmak istemiyordu. Çünkü SLS Slovenya'nın monarşi içinde otonom bir statü elde etmesini öncelikli bir hedef olarak görüyor ve noktada HRSS gibi devletin federalleşmesi gibi bir talepte bulunmuyordu. Anton Korošec, Slovenya'nın krallık içinde otonomi kazanması yönündeki istekleri konusunda Nikola Pašić ile uzlaşabileceğini düşünüyordu.²⁴

Federalist blok Nisan 1923'te Belgrad'ta Sırp Radikal Partisi ile görüşmelere başladı. Federalist bloğun iki temel talebi vardı. Bunlardan biri Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek ve Voyvodina'daki mevcut yerel yönetimlerin lağvedilmesi ve yerlerine federalist blok ile anlaşma dâhilinde yenilerinin kurulması diğeri ise krallığın 33 idari birime bölünmesinin engellenmesiydi. Çünkü Krallığın 33 idari birime ayrılması yerel yönetimlerin ortadan kaldırılması anlamına geliyordu. Taraflar arasında imzalanan "*Marko Planı*" ile Sırp Radikal Halk Partisi lideri Nikola Pašić federalistlerin iki temel talebini kabul etti. Ancak Kral ve Pašić verilen sözlerin tutulmasıyla çok fazla ilgilenmiyorlardı. Çünkü bu süre zarfında Nikola Pašić azınlık hükümetini kurmayı başarmış ve federalist bloğun taleplerini dikkate alma gereğini duymamaya başlamıştı. Bu noktada da federalist blok ile Sırp Radikal Partisi arasındaki ilişkiler bozuldu. Fransız Devrimi'nin yıldönümünde yaptığı konuşmada HRSS lideri Stjepan Radić Hırvatistan'ın *Sırp Bastıl Hapishanesi*'nde bir esir olduğunu söyledi. Bu açıklama üzerine hükümet Radić'in yakalanması emrini verince Radić Londra'ya kaçmak zorunda kaldı. Radić, 1923 yılının sonlarında Londra'dan Viyana'ya geçti. Belgrad hükümeti federalist blokla yapılmış olan anlaşmaya aykırı bir biçimde krallıkta 33 idari birimin kurulmasına karar verdi. Belgrad yönetimi aynı zamanda Şubat 1924'te İtalya ile imzaladığı anlaşma ile Dalmaçya'daki liman kenti Rijeka'nın İtalyanlara bırakılmasını kabul etti. Hırvatistan'ın tarihi sınırları içinde olduğu kabul edilen Rijeka kentinin İtalyanların yönetimine bırakılması üzerine Stjepan Radić ve arkadaşları o ana kadar izledikleri politikayı değiştirmeye karar verdiler. Meclisi boykot etmek yerine meclisteki çalışmalara katılarak bazı siyasi sonuçların alınabileceğini düşünmeye başladılar.²⁵ 1924 Martında

²³ Ramet, age., s. 102-104.

²⁴ Prunk, Janko, A Brief History of Slovenia, Založba Grad, Ljubljana 2008, s. 97-102.

²⁵ Tanner, Marcus, Croatia: A Nation Forged in War, Yale University Press, New Haven and London 2010, s. 121-124.

HAKAN DEMİR

HRSS, SLS ve JMO, hükümeti düşürebilmek için birlikte çalışacakları konusunda bir anlaşma yaptılar. Sırp Radikal Partisi HRSS vekillerinin mazbatalarının verilmesini engelleyerek meclise girmelerini engellemek istedi. Bunun üzerine muhalefet bloğundan 157 vekil ortak bir konferans düzenledi ve bu konferansta hükümetin HRSS vekillerinin mazbatalarının verilmesini engelleyerek parlamenter sisteme aykırı hareket ettiği bildirildi. Bu gelişmeler yaşanırken Sırp Demokrat Partisi ikiye bölündü. Merkezîyetçilik yanlısı Svetozar Pribičević'in başını çektiği grup "*Bağımsız Demokrat Parti*" adı altında başka bir parti kurarak Sırp Radikal Partisi'nin kurmuş olduğu hükümete katıldı. Demokrat Parti içinde Ljubomir Davidović'in başını çektiği liberal grup HRSS lideri Stjepan Radić ile işbirliği yapmaya başladı. Svetozar Pribičević ve Nikola Pašić'in birlikte kurdukları hükümet iki liderin soyadlarının baş harfinden dolayı "*P-P*" hükümeti olarak biliniyordu. Bu hükümet merkezîyetçi sistemi savunmakta ve bu yönde bir politika izlemekteydi. Aslında Bağımsız Demokrat Parti ve Sırp Radikal Halk Partisi birlikte milliyetçi bir Sırp bloğu oluşturmuşlardı. 1924 Mayıs'ında HRSS'in vekillerinin mazbatalarını 16 hafta sonra almalarının hemen ardından Kral meclisi dağıttı. Aleksander, muhalefetin mecliste P-P hükümetine güvensizlik oyu vermesini engellemek istiyordu.²⁶ Yaşanan bu gelişmeler üzerine 1924 Haziran'ında HRSS lideri Radić Moskova'ya gitti ve partisini Bolşevikler tarafından desteklenen Köylü Enternasyonalî'nin (*Krestintern*) bir üyesi yaptı. Radić'in bu hareketi Sırplar arasında ona karşı var olan güvensizliği daha da artırdı. Çünkü Radić'in partisini Köylü Enternasyonalî'nin bir üyesi yapması onun Sovyetler Birliği'nden yardım beklentisi içinde olduğu şeklinde yorumlandı. Pašić, kamuoyunda komünist tehlikenin yaklaşmakta olduğu yönünde bir propaganda yapmaya başladı. Bu şekilde Radić'in partisini Köylü Enternasyonalî'ne üye yaptırması Başbakan Pašić'e Radić aleyhinde bir söylem geliştirmesine yardımcı oldu ve Radić'in partisinin Sovyet yayılcılığının bir uzantısı olduğunu söylemeye başladı. Hatta Belgrad'ta çıkan *Reč* gazetesinde Komintern ve Stjepan Radić arasında bir anlaşma yapıldığına dair sahte bir belge yayınlandı. Bu belgenin yayınlanmasında Bağımsız Demokrat Parti lideri Svetozar Pribičević etkili bir rol oynamıştı. Komintern'in Yürütme Kurulu, *Reč* gazetesinde yayınlanan belgenin sahte olduğunu ve provokasyon yapıldığını ilan etti. Komintern ayrıca Radić'in partisinin Komintern ile herhangi bir bağının olmadığını belirtti. Bütün bu gelişmelere rağmen hükümet HRSS'in faaliyetlerinin yasaklanması kararını

²⁶ Gligorjević, Branislav, "Parlamentarni Sistem u Kraljevini SHS (1919-1929)", *Politički Život Jugoslavije 1914-1945 Zbornik Radova*, Radio Beograd, Beograd 1973, s. 378-379.

**FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SIRP-HIRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA
SİYASİ YAŞAM (1918-1929)**

aldı. Bu yasaklamanın gerekçesi de “devleti koruma kanunu”na dayandırıldı. Hükümet tarafından HRSS’in devlet karşıtı ve komünist bir parti olduğu ilan edildi. Stjepan Radić, iki parti yöneticisi ile birlikte yakalanarak tutuklandı. Bu şekilde HRSS’in yok edilmesi ve seçimlerde kampanya yürütmesinin engellenmesi amaçlanıyordu. Sloven Halk Partisi (SLS) ise seçimlerde otonomi yönünde bir kampanya yürütürken anayasanın revize edilmesi çağrısında bulunuyordu. JMO da Bosna-Hersek’e otonomi statüsü tanınması yönünde bir politika izlemeye başladı. Bu bağlamda JMO lideri Mehmed Spaho da seçimlerden sonra partisinin HRSS ile birlikte işbirliği yapacağını açıkça ilan etti.²⁷

8 Şubat 1925’de yapılan seçimlerde 2.177.051 kişi oy kullandı. Seçimlere katılım oranı %73.7 oldu. Seçim sonuçları Sırp Radikal Partisi’nin seçmenlerinin gözünde daha da güç kazandığını göstermekteydi. Sırp Radikal Partisi %55.2 oranında oy aldı ve 49 vekil kazandı. Davidović’in Sırp Demokrat Partisi ise %27 oy oranı ile 18 vekil kazandı. Sırp Radikal Partisi Makedonya, Kosova ve Sancak’ta da birinci parti oldu. Karadağ’da ise Karadağ Federalist Partisi %25.7 oranında bir oy aldı. Sırp Radikal Partisi Hırvatistan’da büyük bir başarısızlığa uğradı. Hırvat Cumhuriyetçi Köylü Partisi (HRSS), Hırvatistan’da aldığı oylarla 67 vekil çıkardı. Ayrıca HRSS 3 vekilini de Slovenya’dan çıkardı. Bu sonuç HRSS’in Hırvatistan’da en popüler parti olduğunu göstermekteydi. HRSS bu başarıyı Stjepan Radić’in seçim kampanyasına katılmasına izin verilmemiş olmasına rağmen yakalayabilmişti. Diğer taraftan Slovenya’da Sloven Halk Partisi (SLS) başat parti olma konumunu sürdürdü. Slovenya’da SLS %56.3 oranında oy alırken, HRSS de Slovenya’da % 8.8 oranında oy alabilmişti. Seçim sonuçlarından sonra Sırp Radikal Partisi 143, Hırvat Cumhuriyetçi Köylü Partisi 67, Ljubomir Davidović’in Sırp Demokrat Partisi 37, Sloven Halk Partisi (SLS) 21, Pribičević’in Bağımsız Sırp Demokrat Partisi 21, JMO 15, Alman Partisi 5, ve Karadağ federalistleri 3 vekil çıkardılar.²⁸

Seçimde gösterdiği başarıya rağmen HRSS’in yöneticileri hapisten serbest bırakılmadı. HRSS yöneticileri serbest bırakılmadıkça HRSS vekillerinin meclise gelmeyecekleri ve boykot yapacakları konuşuluyordu. Bu noktada HRSS ile Sırp Radikal Halk Partisi arasında bir yakınlaşma ve görüşme ortamı oluşmaya başladı. Bu görüşme zemininin ortaya

²⁷ Očak, Ivan, “Stjepan Radić i Rusija”, Radovi, Vol. 25, Zagreb 1992, s. 115-122.

²⁸ Ramet, age., s. 111-113.

HAKAN DEMİR

çıkmasındaki en önemli etken HRSS'in federalizm ve konfederalizm yönündeki talepleri yerine Hırvatistan için otonomi statüsünü kabul edebileceğini belirtmesiydi. HRSS ayrıca komünist ve devrimcilerle hiçbir şekilde işbirliği yapmayacağını ilan etmişti. Hapiste olan Stjepan Radić, yeğeni Pavle Radić'e bir mektup yazdı. Aynı zamanda mecliste HRSS vekili de olan Pavle'den mektubunu mecliste okumasını istedi. Radić, mektubunda Vidovdan anayasasını ve Karađorđević hanedanını tanıdığını ve ayrıca devletin birliğini bozacak hiçbir davranışta bulunmayacağını açıkladı. Mecliste okunan bu mektup büyük bir etki bırakmıştı. Hırvat Cumhuriyetçi Köylü Partisi iyi niyetini göstermek amacıyla partinin ismindeki cumhuriyetçi ifadesini çıkardı ve partinin yeni adı Hırvat Köylü Partisi (*Hrvatska Seljačka Stranka - HSS*) şeklinde oldu.²⁹ Radić hapiste kalmaya devam etti ancak Belgrad yönetimi ile iletişim kanalları da bu şekilde açılmış oldu. Kral Aleksander'ın temsilcisi Stjepan Radić'i hapisanede ziyaret etti. Ardından 1925 Temmuzunda Sırp Radikal Partisi ile Hırvat Köylü Partisi (HSS) siyasi bir işbirliğin yapılabilmesi konusunda görüşmelere başladılar. 14 Temmuz 1925 tarihinde her iki parti birlikte koalisyon hükümetinin kurulması yönünde bir anlaşmaya vardılar. İki parti arasındaki bu anlaşma devlet için önemli bir dönüm noktasıydı. Her iki parti daha önceki siyasi duruşlarından vazgeçmiş ve bu şekilde devletin meşruiyetinin yeni temellerini atmış oluyorlardı.³⁰

HSS'in Radikal Parti ile anlaşma yapmış olması bazı HSS vekilleri arasında sıkıntı yarattı. Sırp Radikal Partisi ve HSS'in birlikte kurduğu hükümette Radikal Parti önemli bazı bakanlıkları elinde tutmaya devam etmişti. Radić'in hapisten çıktığı 18 Temmuz 1925 tarihinde koalisyon hükümeti resmen kuruldu ve Radić hükümette Eğitim Bakanı olarak yer aldı. Radić, Vidovdan anayasasını kabul etmişti ama hala anayasanın değiştirilebileceğini düşünüyordu. Stjepan Radić, Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nı köylülerin devleti yapma niyetindeydi. Bu onun açısından köylülerin ekonomik çıkarlarının korunması anlamına geliyordu. Radić, köylülerin yerel yönetime katılmasını istiyor ve eğitim alanında reformlar yapmayı düşünüyordu. Bu nedenle eğitim bakanı olmak istemişti. Zaman içinde HSS koalisyon partneri Radikal Parti ile anlaşmazlık yaşamaya başladı. HSS verdikleri tüm önerilerin Radikal Parti tarafından bloke edildiğini düşünüyordu. Pašić'in 1926'daki ölümünden sonra Radikal Parti içinde kopmalar başladı ve HSS içinde de bazı ayrılıklar yaşandı. Özellikle Radikal Parti ile koalisyon hükümetinin kurulmuş olması bazı HSS üyeleri

²⁹ Steindorff, age., s. 164-165.

³⁰ Matković, Povijest Jugoslavije – 1918-1991 – 2003, age., s. 96-104.

**FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SİRP-HİRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA
SİYASİ YAŞAM (1918-1929)**

arasında tepkiyle karşılandı. HSS'ten kopan üyeler "Hırvat Köylü Cumhuriyetçi Birliği" adında yeni bir siyasi oluşumu meydana getirdiler. HSS'ten kopan başka bir grup ise meclisteki bir diğer Hırvat partisi olan Hırvat Birliği'ne (*Hrvatska Zajednica - HZ*) katıldı. HZ'nin başında Ivan Lorković ve Ante Trumbić adlı politikacılar bulunmaktaydı. HSS'in Sırp Radikal Partisi ile yaptığı anlaşmadan memnun olmayan grup nihayetinde Hırvat Federalist Köylü Partisi'ni kurdu. Bu parti adından da anlaşılabilir gibi devletin federalleşmesi yönünde bir programa sahipti. HSS ile Radikal Parti arasındaki görüş ayrılıkları devam ettiği için Nikola Pašić'in ölümünden sonra hükümetin başına geçen Nikola Uzunović (1873-1954), Sırp Radikal Partisi'nin HSS ile 2 yıl süren koalisyon hükümetine son verdi. Uzunović yeni hükümetini 1 Şubat 1927 tarihinde Sloven Halk Partisi (SLS) ve HSS'ten ayrılan Hırvat politikacı Nikola Nikić'in ayrılıkçı grubu ile oluşturdu. Bu defa Slovenler yeni kurulan hükümette yer almışlardı. HSS artık muhalefetteydi ve öncelikli amacı yapılan yolsuzlukları meclis gündemine getirmek oldu. Hükümet ise yolsuzluklarla ilgili konuların meclis gündemine getirilmesini engellemekteydi. Uzunović hükümetinin düşmesinden sonra Nisan 1927'de Kral Aleksander yeni hükümeti kurma görevini Sırp politikacı Velimir Vukićević'e (1871-1930) verdi. Vukićević, Hırvat Köylü Partisi'ni mecliste izole etmek istiyordu. Bu amaçla Sloven Halk Partisi (SLS) ve JMO ile bir ittifak yapması gerektiğini düşünüyordu. JMO, Vukićević'in kurduğu hükümete katıldı. SLS ile yapılan anlaşma gereğince SLS'in de hükümete yeni seçimler yapıldıktan sonra girmesi kararlaştırıldı. Yeni yapılan seçimlerde Radikal Parti 112 vekil kazandı. HSS'in vekil sayısı 67'den 61'e düştü. Bu düşüş HSS'in Sırp Radikal Partisi ile koalisyon hükümeti kurmuş olmasından dolayı Hırvat seçmenlerin gözünde değer kaybettiği anlamına geliyordu. Sırp Demokrat Partisi ise yükselişe geçmiş ve vekil sayısını 37'den 61'e yükseltmişti. JMO da 15 olan vekil sayısını 18'e çıkarmıştı.³¹

Seçimlerden sonra Stjepan Radić yeni mecliste demokrat-köylü işbirliğinin gerçekleştirebileceğini düşünüyor ve HSS, Sırp Demokrat Partisi, JMO, Sırp Bağımsız Parti ve Sırp Tarım Partisi'nin ortaklık kurmasını istiyordu. 1927 Ekiminde HSS ile Svetozar Pribičević'in liderliğini yaptığı Sırp Bağımsız Demokrat Partisi demokrat-köylü koalisyonunu (*Seljačka-Demokratska Koalicija - SDK*) oluşturdu. SDK programında her ulustan yönetim kademelerinde eşit katılımı, ekonomik durumun ülkede iyileştirilmesini ve ülkede yerel yönetimlerin

³¹ Ramet, age., s. 114.

HAKAN DEMİR

oluşturulmasını talep etmekteydi. Bunun dışında SDK'nın programında Hırvat ve Slovenlerin devlet kurumlarında özellikle de merkez bankası ve diplomaside eşit katılımını talep etmekteydi. SDK'nın mecliste 83 sandalyesi bulunmaktaydı. Bir önceki hükümetin de düşmesinden sonra Kral Aleksander 9 Şubat 1928'de Stjepan Radić'e yeni hükümete kurma şansını verdi. Ancak Radić tüm çabalarına rağmen yeni bir hükümet kurmayı başaramadı. Kral daha sonra Vukićević'e hükümeti kurma görevini verdi. Vukićević'in kurduğu hükümetin çalışmaları başladığında mecliste yolsuzluk konularının gündeme alınmasıyla birlikte şiddetli tartışmalar ve hatta vekiller arasında fiziksel saldırılar gerçekleşti. Radić bu olayların araştırılması için bir komisyon kurulmasını önerdi. Sırp Radikal Halk Partisi'nin yayın organlarından *Politika* ve *Samouprava* ile Başbakan Vukićević'e yakın *Jedinstvo* gazetelerinde Hırvat politikacılar aleyhine yazılar çıkmaya başladı. *Politika* adlı yayın organında çıkan bir makalede açık bir biçimde Stjepan Radić'in öldürülmesi gerektiği çünkü Radić'in bir hain olduğu ifade edildi. Makedonya'da usulsüz bir biçimde toprak sahibi olduğu suçlamasıyla karşı karşıya olan Sırp Radikal Partisi vekillerinden Puniša Račić (1886-1944), mecliste Radić ve HSS'in diğer vekillerine yönelik sözlü saldırıda bulunmaya başladı. Bu sözlü saldırılar sırasında Puniša Račić ve Sırp Radikal Partisi'nin bir diğer vekili olan Toma Popović, Stjepan Radić öldürülmediği sürece ülkede barışın olamayacağını açıkça ifade ettiler. HSS vekilleri Radić'e meclisteki oturumlara katılmaması yolunda çağrılar yaptılar. Radić bu önerileri reddetti ve meclisteki oturumlara katılmaya devam etti.³²

Stjepan Radić, 20 Haziran 1928 tarihinde meclisteki oturuma geldiğinde ortamda bir gerginlik olduğu görülüyordu. HSS vekili Ivan Pernar mecliste Sırp Puniša Račić'in Makedonya'da haksız bir biçimde toprak kazanmasıyla ilgili bir konuşma yaptı. Meclis başkanı Ninko Perić, Puniša Račić'e kürsüde konuşma yapması için söz hakkı tanıdı. Puniša Račić kürsüde konuşma yapmak yerine silahını çıkardı ve 5 HSS vekiline doğru ateş açtı. Pavle Radić ve Djuro Basariček adlı HSS vekilleri hemen orada öldüler. Ivan Pernar ve Ivan Grandja yaralandılar. Hırvat Köylü Partisi lideri Stjepan Radić ise midesinden ağır şekilde yaralandı. Silahla ateş etme olayın spontane olduğu düşünülüyordu. Ancak bu silahlı saldırının daha önce planlandığı yönünde görüşler de bulunmaktaydı. Silahlı saldırgan vekil Puniša Račić, saldırıdan birkaç saat sonra polise teslim oldu ve mahkeme tarafından 20 yıl hapis cezası ile cezalandırıldı. Meclisteki silahlı

³² Ramet, age., s. 115-116.

**FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SİRP-HİRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA
SİYASİ YAŞAM (1918-1929)**

saldırı haberi Zagreb'e ulaştıktan kısa bir süre sonra Zagreb'in Ban Jelačić Meydanı'nda toplanan insanlar Hırvatistan meclisinin toplantıya çağrılarak "Kanlı Sırbistan"dan ayrılma kararının alınmasını istediler. Belgrad yönetimi silahlı saldırının krallıktaki uluslar arsındaki nefreti körüklememesi için gazetelerde yapılacak haberlerin dikkatle izlenmesi gerektiğine karar verdi. HSS taraftarları da Zagreb'teki Sırp politikacılara saldırdılar.³³

Meclisteki silahlı saldırının ardından Başbakan Vukićević istifa etti. Kral, hastanede olan Radić'ten yeni hükümeti kurmasını istedi. Ancak Radić bunu kabul etmedi. Radić, meclisin dağıtılmasını, yeni seçimlerin düzenlenmesini ve muhalefet vekillerinden oluşacak geçici bir hükümetin kurulmasını Aleksander'dan istedi. Kral ise Radić'in önerilerini dinlemedi ve General Stevan Hadžić'e hükümeti kurma görevini verdi. Ancak Hadžić hükümeti kuramadı ve sonunda Sloven Halk Partisi (SLS) lideri Anton Korošec'in başkanlığında dört partiden oluşan bir koalisyon hükümeti kuruldu. Mecliste uğradığı silahlı saldırıdan yaklaşık 2 ay sonra HSS lideri Stjepan Radić 8 Ağustos 1928 tarihinde hayatını kaybetti. Cenaze törenine kitlesel bir katılım oldu. 13 Ağustos 1928'de ise Vladko Maček (1879-1964), Stjepan Radić'in yerine Hırvat Köylü Partisi'nin yeni lideri olarak seçildi.³⁴

Meclisteki saldırıdan sonra Kral Aleksander önünde iki seçeneğinin olduğunu görmüştü. Bunlardan biri kendi diktatörlüğünü ilan etmek diğeri ise Slovenya ve Hırvatistan'ın ayrılmasına izin vermektir. Kral, federalizme karşıydı ve bu yönde önerilen hiçbir fikre sıcak bakmıyordu. Aleksander, önce Radić ve daha sonra Maček ve Pribićević'e Hırvatistan'ın krallıktan ayrılmasına izin vereceği sinyali vermişti. Ancak Hırvat politikacılar, böyle bir ayrılmada, Sırbistan'ın bir kısım Hırvat topraklarını özellikle de Sırpların yaşadığı bölgeleri kendisine katacağını düşündüklerinden Kral'ın bu yöndeki önerisine sıcak bakmadılar. Bu süreçte Hırvat Köylü Partisi ve Bağımsız Demokrat Parti'den oluşan demokrat-köylü koalisyonu yani SDK Sırbistan'daki partilerle ilişkilerini kesme kararını aldı. Hatta SDK, SHS Krallığı'nı artık tanınmadığını dahi ilan etti. Bütün bunlara karşın Kral Aleksander inisiyatifini kendi ellerine almaya karar verdi. 4 ve 5 Şubat 1929 tarihlerinde aralarında HSS lideri Vladko Maček'in de olduğu bazı parti liderleriyle görüştü. Aslında Kral bu görüşmelerle kamuoyuna anlaşma

³³ Bakić, Jovo, *Ideologije Jugoslovenstva Između Srpskog i Hrvatskog Nacionalizma 1918-1941*, Gradska Narodna Biblioteka Žarko, Zrenjanin 2004, s. 272-275.

³⁴ Matković, *Povijest Jugoslavije – 1918-1991 – 2003*, age., s. 105-110.

HAKAN DEMİR

zemini oluşturmak için elinden geleni yaptığı ve bütün tarafları dinlediği mesajını vermek istiyordu. Bu görüşmelerden bir sonuç çıkmadı. 6 Ocak 1929'da Kral anayasayı kaldırdığını ilan ederek meclisi dağıttı ve diktatörlüğünü ilan etti. Tüm siyasi partiler kapatıldı. Kral, en büyük idealinin devletin ve ulusun birliğini sağlamak olduğunu ve mecliste yapılan silahlı saldırı sonrasında halkın politikacılara güveninin kalmadığını belirtti. Aleksander'ın diktatörlüğü dönemine “*Šestojanuarska Diktatura*” (Altı Ocak Diktatörlüğü) adı verildi. Anayasanın kaldırıldığı 6 Ocak günü aynı zamanda Ortodoks takvimine göre Noel'in de kutlandığı bir gündü. 3 Ekim 1929 tarihinde ise Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın adı Yugoslavya Krallığı olarak değiştirildi ve böylece Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın siyasal varlığı sona ermiş oldu.³⁵

SONUÇ

1 Aralık 1918'de kurulan Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nın siyasal yaşamında belirleyici olan öge federalizm yanlısı Hırvatlar ve Slovenler ile üniterizm yanlısı Sırlar arasında yaşanan çatışmadır. 28 Haziran 1921'de kabul edilen ve merkezîyetçi bir yapı öngören Vidovdan anayasası bu çatışmayı derinleştirmiş ve Hırvatlar ve Slovenler açısından devletin meşruiyetini ortadan kaldırmıştır. Krallıktaki siyasi partiler yaşanan meşruiyet krizine çözüm bulabilmek için parlamenter sistem çerçevesinde kendi aralarında farklı ittifaklar ve anlaşmalar yapmışlar ancak bir çözüm bulamamışlardır. Hırvatların ve Slovenlerin devletin federalleşmesi yönündeki talepleri Sırlar tarafından engellenmiş ve taraflar arasında yapılan anlaşmalar da uzun ömürlü olamamıştır. Devletin siyasi yapısı konusunda bir anlaşmanın sağlanamaması ve bir konsensüsün oluşturulamaması ülkeyi oluşturan farklı milletler arasındaki karşılıklı güvensizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nda federalizm ve üniterizm ekseninde yaşanan siyasi mücadeleler Yugoslavya'nın 20. yüzyıldaki varlığı boyunca devam etmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Sosyalist Yugoslavya'da da temel siyasal çatışma bu eksen çerçevesinde devam etmiş ve nihayetinde 1974 yılında kabul edilen anayasa ile devlete Hırvatların ve Slovenlerin istediği bir biçimde federal bir yapı kazandırılmıştır. Sırp, Hırvat, Sloven Krallığı'nda federalizm-üniterizm çerçevesinde yaşanan siyasal çatışma tüm Yugoslavya tarihini anlamak için önemli bir ipucu vermektedir.

³⁵ Goldtein, Ivo, Hrvatska Povijest, Novi Liber, Zagreb 2003, s. 231-233.

**FEDERALİZM-ÜNİTERİZM İKİLEMİNDE SİRP-HİRVAT-SLOVEN KRALLIĞI'NDA
SİYASİ YAŞAM (1918-1929)**

KAYNAKÇA

Bakić, Jovo, *Ideologije Jugoslovenstva Između Srpskog i Hrvatskog Nacionalizma 1918-1941*, Gradska Narodna Biblioteka Žarko, Zrenjanin 2004.

Banac, Ivo, *Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji*, (çev. Josip Šentija), Durieux, Zagreb 1995.

Cipek, Tihomir, *Ideja Hrvatske Države u Političkoj Misli Stjepana Radića*, Alinea, Zagreb 2001.

Davorin, Rudolf ve Čobanov, Saša, "Jugoslavia: Unitarna Država ili Federacija Povijesne Težnje Srpskoga i Hrvatskoga Naroda – Jedan od Uzroka Raspada Jugoslavije", *Zbornik Radova Pravnog Fakulteta u Splitu*, No: 46, 2/2009, s. 287-314.

Demir, Hakan, "XIX. yy'da Hırvat İlerizm Hareketi", *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, I/I, 2012, s. 209-239.

Demir, Hakan, "Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan »Naçertanije« Planı (1840-1844)", *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID)*, II/1, 2013, s. 271-310.

Džaja, M. Srećko, *Politička Realnost Jugoslovenstva (1918.-1991.)*, Svjetlo Riječi, Sarajevo - Zagreb 2004.

Gligorjević, Branislav, "Parlamentarni Sistem u Kraljevini SHS (1919-1929)", *Politički Život Jugoslavije 1914-1945 Zbornik Radova*, Radio Beograd, Beograd 1973.

Godeša, Bojan, "Ali Je Bil Korošec Iskren Jugoslovan", *Jugoslavija v Času Devetdeset Let od Nastanka Prve Jugoslovanske Države*, *Historia 15 Znanstvena Zbirka Oddelka za Zgodovino Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani*, Ljubljana 2009.

Goldstein, Ivo, *Hrvatska Povijest*, Novi Liber, Zagreb 2003.

http://www.arhivyu.gov.rs/active/srlatin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/vidovdanski_ustav.html.

Janković, Dragoslav, "Srbija i Stvaranje Jugoslavije", *Politički Život Jugoslavije 1914-1945 Zbornik Radova*, Radio Beograd, Beograd 1973.

HAKAN DEMİR

Janković, Dragoslav, "Ante Trumbić na Krfskoj Konferenciji" Život i Djelo Ante Trumbića, Hrvatska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb 1991.

Krizman, Bogdan, "Hrvatske Stranke Prema Ujedinjenju i Stvaranju Jugoslavenske Države, Politički Život Jugoslavije 1914-1945 Zbornik Radova, Radio Beograd, Beograd 1973.

Matković, Hrvoje, Povijest Jugoslavije - 1918-1991-2003, Naklada Pavičić, Zagreb 2003.

Matković, Hrvoje, Povijest Hrvatske Seljačke Stranke, P.I.P. Pavičić, Zagreb 1999.

Očak, Ivan, "Stjepan Radić i Rusija", Radovi, Vol.25, Zagreb 1992, s. 103-122.

Prunk, Janko, A Brief History of Slovenia, Založba Grad, Ljubljana 2008.

Ramet, P. Sabrina, Tri Jugoslavije: Izgradnja Države i Izazov Legitimacije: 1918.-2005. Golden Marketing / Tehnička Knjiga, Zagreb 2009.

Steindorff, Ludwig, Povijest Hrvatske od Srednjeg Vijeka do Danas, Naklada Jesenki i Turk, Zagreb 2006.

Šepić, Dragovan, "Jugoslavensko Pitanje u Politici Saveznika 1914-1918", Politički Život Jugoslavije 1914-1945 Zbornik Radova, Radio Beograd, Beograd 1973.

Tanner, Marcus, Croatia: A Nation Forged in War, Yale University Press, New Haven and London 2010.